

ПРОГРАМА ПО ГЕОГРАФИЯ НА БЪЛГАРИЯ

В условията на извънредна ситуация от изпитните материали за държавния зрелостен изпит по География и икономика, както и от програмата за конкурса ще бъдат изключени следните теми:

- Североизточен регион
- Северен централен регион
- Северозападен регион

1. Географско положение на България

Същност и характерни особености на географското положение. Оценка на географското положение. Астрономическо. Физикогеографско. Политикогеографско и военноегеографско. Стопанскоегеографско (икономикоегеографско). Екологоегеографско. Стопанскоегеографска оценка на политическите граници на България. Изменения в териториалния обхват на България и отражението им върху стопанското състояние на страната.

2. Релеф на България

Същност и характерни черти на релефа. Геоложки строеж и видове скали (магмени, седиментни и метаморфни). Съвременен релеф на България. Основни етапи в образуването на релефа и в палеоегеографското развитие на българските земи. Основни морфоструктури в България. Рило-Родопски масив. Мизийска плоча. Краищици. Балканиди. Горнотракийска низина. Сеизмичност на българските земи. Основни сеизмични райони. Релефообразуващи процеси. Антропогенно въздействие върху съвременния релеф. Основни геоморфоложки области на България. Дунавска равнина. Старопланинска област. Преходна планинско-котловинна област. Рило-Родопска област. Черно море и Българското Черноморско крайбрежие. Стопанска оценка на релефа на България.

3. География на полезните изкопаеми на България

Значение на полезните изкопаеми за националното стопанство. Закономерности в териториалното разпределение на видовете полезни изкопаеми. Енергийни полезни изкопаеми (въглища - лигнитни, кафяви, черни, антрацитни, нефт и природен газ). Други енергийни ресурси. Рудни полезни изкопаеми (железни, манганови, хромови, медни, оловно-цинкови руди). Нерудни полезни изкопаеми. Стопанска оценка на полезните изкопаеми.

4. География на климата на България

Същност, съдържание и значение на климата като природно условие. Фактори за формиране на климата. Географското положение спрямо общата атмосферна циркулация. Слънчева радиация. Надморска височина и експозиция на склоновете. Наличие на големи водни басейни. Стопанска (антропогенна) дейност. Елементи на климата - количествена и качествена характеристика. Температура на въздуха. Атмосферно налягане. Ветрове. Абсолютна и относителна влажност. Облачност. Валежи. Снежна покривка. Неблагоприятни климатични явления. Климатични области - характеристика и стопанска оценка: умереноконтинентална, преходна, континентално-средиземноморска, черноморска и планинска климатична област. Опазване чистотата на атмосферния въздух. Стопанска оценка на климатичните условия и ресурси. Агроеклиматично, биоиматично и рекреационно значение на климата.

5. География на водите на България

Същност, значение и особености на водните ресурси. Фактори, влияещи върху формирането и териториалното разпределение на водите (климат, релеф, геоморфоложка структура, скален

състав, почви, растителна покривка, антропогенна дейност). Видове води. Подпочвени - грунтови, карстови, артезиански и минерални. Повърхностни - реки, езера, блата. Изкуствени - язовири. Хидроложка подялба на България. Област със средиземноморско и област с умереноконтинентално климатично влияние. Стопанска оценка на водните ресурси на страната. Екологични проблеми, свързани със замърсяване водите на реките.

6. География на почвите, растителността и животинския свят на България

Значение на почвите. Почвообразователни процеси и обща характеристика на почвената покривка. Разпространение на видовете почви. Опазване на почвите. Основни закономерности на разпространение на естествената растителност в България. Типове растителност. Райониране на естествената растителност. Проблеми на стопанисването и опазването на растителността. Състав на животинския свят на България. Зоогеографски райони. Стопанско използване и опазване на фауната. Защитени видове и мрежа от защитени територии.

7. География на населението

Същност и значение на населението. Формиране на българската нация. Брой на населението. Естествено движение на населението. Миграционно движение на населението. Видове структури на населението. Работна сила, заетост и безработица. Териториално разпределение и гъстота на населението. Демографски проблеми и демографска политика.

8. География на селищата на България

Фактори за възникване и развитие на селищата - природни, исторически, демографски и обществено-икономически. Видове селища - тип и форма. Състав на селищната мрежа на България. Класификации на селищата. Урбанизация - фактори и периоди. Пространствени форми (градска концентрация). Административно-териториално деление на България.

9. География на растениевъдството на България

Същност, значение и особености. Място на растениевъдството в отрасловата структура на селското стопанство. Условия и фактори за развитие: природни (почви, климат, води); демографски (работна сила, осигуреност със специалисти); социално-икономически (механизация, иригация, химизация, НТП, наличие на преработващи предприятия, пазари). Отраслова структура: производство на зърнени храни; производство на технически култури; зеленчукопроизводство; лозарство; овощарство. Териториална структура на отделните подотрасли. Проблеми и тенденции.

10. География на животновъдството на България

Същност, значение и особености. Място на животновъдството в структурата на селското стопанство. Условия и фактори за развитие и териториално разположение. Отраслова и териториална структура - говедовъдство, биволовъдство, овцевъдство, козевъдство, свиневъдство, коневъдство, птицевъдство и др. Проблеми и тенденции.

11. География на енергетиката на България

Същност, значение и особености. Място на енергетиката в структурата на промишлеността. Фактори за развитие и териториално разположение. Суровинна база - количествена и качествена характеристика на енергийните ресурси на България. Добив на енергийни източници - въглища, нефт и природен газ. Внос на енергийни ресурси. Производство на електроенергия. Видове електроцентрали. Пренос, трансфер и потребление на електроенергия. Главни електропроизводствени райони. Основни проблеми и тенденции в развитието на енергетиката на България.

12. География на металургията на България

Същност, значение и особености. Място на металургията в структурата на промишлеността. Условия и фактори за развитие - природни и социално-икономически. Отраслова структура - черна и цветна металургия. Възникване, добив на руди на черни метали, развитие и териториална организация на черната металургия. Възникване, добив на руди на цветните метали, развитие и териториална организация на цветната металургия. Проблеми и тенденции в развитието на металургията в България.

13. География на химическата промишленост на България

Значение на химическата промишленост. Възникване и развитие на химическата промишленост в България. Съвременно състояние и място в структурата на промишлеността. Фактори на териториалното разположение. Отраслова структура. Териториални съсредоточения на химическата промишленост. Проблеми и тенденции в развитието на химическата промишленост в България.

14. География на леката промишленост на България

Същност, особености и значение на леката промишленост. Място на леката промишленост в структурата на промишлеността. Фактори и условия за развитие и териториално разположение. Отраслова структура. Проблеми и тенденции на развитие на леката промишленост в България.

15. География на хранително-вкусовата промишленост на България

Същност, значение и особености. Място на отрасъла в структурата на промишлеността. Условия и фактори за развитие. Суровинна база. Развитие на хранително-вкусовата промишленост в различните периоди. Отраслова структура - подотрасли, преработващи продукти на растениевъдството; подотрасли, преработващи продукти на животновъдството; други подотрасли. Териториална структура. Проблеми и тенденции в развитието на хранително-вкусовата промишленост на България.

16. География на транспорта на България

Значение на отрасъла. Същност и особености. Основни елементи - пътища, превозни средства и инфраструктура, превозени пътници и товари. Място на транспорта в структурата на националното стопанство. Условия и фактори за развитие - географско положение, природни и социално-икономически условия. Възникване и развитие. Отраслова структура: автомобилен, железопътен, воден (морски и речен), въздушен, тръбопроводен, вътрешноградски транспорт. Проблеми и тенденции в развитието на транспорта в България.

17. География на туризма на България

Същност, значение и особености на туризма като стопански отрасъл. Видове туризъм. Условия и фактори за развитието на туризма - природни, демографски, исторически, социално-икономически, политически, екологични и др. Материално-техническа база на туризма. Развитие на вътрешния туризъм. Развитие на международния туризъм. Основни туристически райони. Проблеми и тенденции в развитието на туризма в България.

18. Югозападен социално-икономически район

Географско положение, граници и големина. Природни условия и ресурси - стопанска оценка на релефа, полезните изкопаеми, климата, водите, почвите, растителността и животинския свят. Население и селища. Стопанска структура на района. Специализиращи отрасли. Първичен сектор. Вторичен сектор. Третичен сектор. Място на района в системата на националното

стопанство. Икономически връзки на района - вътрешнорайонни, междурайонни и международни. Проблеми и тенденции в развитието на района. Административно-териториално деление и функционална характеристика на градовете.

19. Югоизточен социално-икономически район

Географско положение, граници и големина. Природни условия и ресурси - стопанска оценка на релефа, полезните изкопаеми, климата, водите, почвите, растителността и животинския свят. Население и селища. Стопанска структура на района. Специализиращи отрасли. Първичен сектор. Вторичен сектор. Третичен сектор. Място на района в системата на националното стопанство. Икономически връзки на района - вътрешнорайонни, междурайонни и международни. Проблеми и тенденции в развитието на района. Административно-териториално деление и функционална характеристика на градовете.

20. Северозападен социално-икономически район

Географско положение, граници и големина. Природни условия и ресурси - стопанска оценка на релефа, полезните изкопаеми, климата, водите, почвите, растителността и животинския свят. Население и селища. Стопанска структура на района. Специализиращи отрасли. Първичен сектор. Вторичен сектор. Третичен сектор. Място на района в системата на националното стопанство. Икономически връзки на района - вътрешнорайонни, междурайонни и международни. Проблеми и тенденции в развитието на района. Административно-териториално деление и функционална характеристика на градовете.

Програмата за кандидатстудентския изпит по география на България за учебната 2020-2021 г. в УНСС отговаря на Единните държавни образователни стандарти за учебното съдържание и учебните програми за задължителна и профилирана подготовка по дисциплината География и икономика в средното общообразователно училище в България.

Литература

А. Основна

1. **Дончев, Д.**, Хр. Каракашев, География на България за ученици и кандидат-студенти, изд. „Сиела”, 2017г.
2. **Каракашев, Хр.**, Д. Дончев, С. Дерменджиева, Р. Янков, Н. Апостолов, Т. Личев, М. Пенерлиев, ЕПИ модул 3 „География на България”, УИ „Стопанство”, 2010г.
3. **Каракашев, Хр.**, Д. Дончев, С. Дерменджиева, Р. Янков, М. Пенерлиев. Примерни тестове за ЕПИ, модул 3. География на България - специална част, УИ „Стопанство”, 2010г.
4. **Попов, А.** и колектив, География и икономика, 10 кл., изд. „Анубис”, 2018г.
5. **Мандова, М.** и Цв. Заркова, География и икономика, 10 кл., изд. СД „Педагог 6”, 2019г.
6. **Дерменджиева, С.** и колектив, География и икономика, 9 кл., изд. „Просвета”, 2018г.
7. **Дерменджиева, С.** и колектив, География и икономика, 10 кл., изд. „Просвета”, 2019г.
8. **Атлас по география и икономика**, 10 кл. География на България, изд. „Атласи”, 2019г.

Б. Допълнителна

1. **Статистически справочник**, С., НСИ, 2018, 2019г.
2. **Статистически годишник**, С., НСИ, 2017, 2018г.
3. **Преброяване 2011** (окончателни данни), С. НСИ, 2011г.